

S. KIRÁLY BÉLA

Sarkozy – a válságon lovagló taktikus

Az ex-elnök bizonyára tisztában volt azzal, hogy nem egyszerű vállalkozás a Shakespeare tollára méltó elődje, Charles de Gaulle emlékiratait után memoárírássra adni a fejét. Első ránézésre minden rendben is lenne: érdekes, érdekfeszítő emlékek, adatok, meglátások, tapasztalatok, váratlan látószögek kaleidoszkópja jön szembe velünk, ha bárhol felütjük a Sarkozy elnöki éveit taglaló visszaemlékezés első kötetét. Az egységes szemlélet, a sajátos stílus zamata viszont hiányzik belőle, ami nem csoda. A jótollú, az irodalmat kiválóan ismerő és gyakorló elődei után – Charles de Gaulle, Georges Pompidou, Valéry Giscard d’Estaing, François Mitterrand – ő már egy, a Gutenberg-galaxisból kipenderült figura. Hivatkozásai rendre a filmre, a heavy metal zenére, az egzotikus kulináris receptekre, az egészséges életmódra vagy a tömegsportra szorítkoznak. És kitetszik az irományból, hogy – de ez legyen a legkevesebb gondja az olvasónak – az összebarkácsoláshoz segédet vett igénybe.

A francia eredeti után egy évvel megjelent magyar fordítás címlapja is kifejező, mondhatni, telitalálat: a francia kártyán Sarkozy mellszobra díszszeg, érzékeltetve, hogy európai politikus társaihoz hasonlóan néha ő is tromf vagy aduász volt a nála hatalmasabbak kezében. A két kártyázó kutyában pedig a francia hivatalos bal- és jobboldal megidézett mását, találó metaforáját látom, miszerint: az egyik (tizenkilenc) kutya, a másik (egy híján hús) eb. A saját, jól jövedelmező képviselői ólját egyik sem ugatja meg, falkában vonítani pedig az úgynevezett „köztársasági értékek” nevében csak a Nemzeti Frontra, Éric Zemmour Reconquête nevére „populista pártjára”, illetve a keresztény teliholdra képesek.

Mindig lenyűgöztek a viharok – fújja az olvasó szemébe a port a könyv első mondata. No, lám: még mindig képtelen megválni a magas C-től, amihez hozzászókkott elnöksége idején. A szöveg megírásának (diktálásának?) hónapjaiban a pandémia miatt helyhez kötött elnök a bevezetőben morajló égzengéssel hozza tudomásunkra, hogy természetszemlélete, világlátása,

temperamentuma mintegy predestinálta az izgő-mozgó, összeütközést kereső politikai szerepfelfogásra. Érdemes mindjárt hozzátenni – főleg ha a saját pártjára és egykori lelkes szavazóira gondolunk –, hogy e téménypusztító viharok jó részét többnyire reflektálatlan, gátlástalan önmaga idézte elő. Örökmozgó természetét, vitathatatlan taktikai érdemeit, kivételes rábeszélőképességét azonban lassan a feledékenység homályába utalja stratégiájának kirívó hiánya és az a felháborodással vegyes ormótlan csalódás, amit hazardírozó, nem teljesülő ígéreteivel a politikai táborának és pártjának okozott. Tetemes a felelőssége abban, hogy utána egy nemzetpolitikai értelemben már közveszélyes François Hollande, majd Emmanuel Macron ült Brüsszel cirógató ölébe, és a franciák megnyúló nyakára. E két utóbbi maximum egy kisvárosi polgármester magasságáig vitte, lehúzva a sárba az elnöki funkció tekintélyét. Az NGO-nak gazsuláló elnökök idején megszavaztatott törvények rácáfolnak Tocqueville *Az amerikai demokrácia* című művének fő jóslatára. A gondolkodó állításával ellentétben a demokrácia jövőjét ugyanis nem a többség, hanem a mesterségesen szaporított kisebbségek despotizmusától kell féltetni. Meg persze a magánbirodalmaktól és technokrata fullajtárjaiktól, akik busásan pénzelik őket.

Gyakran olvashatunk Sarkozytól megállapításokat, amelyek a politikai iránt érdeklődő olvasójának *bonmot*-ként hangzanak, mint például a könyve 30. oldalán: „Ehhez adódik a zöld fundamentalistává átalakult balosok hadserege, akik megpróbálják az ökológián keresztül megvalósítani azt, amit a marxizmussal nem tudtak: lerombolni a piacgazdaságot.” Az ilyen és ehhez hasonló kijelentéseknek azonban nincs heurisztikus értéke, ugyanis a demokrácia szempontjából a helyzet ennél súlyosabb. Ha már a zöldkérdésnek a balliberálisok általi kisajátításáról akart beszélni, elmondhatta volna, amit tudnia kell: Franciaországban, Németországban, az EU csúcshintézményeiben gőzerővel dolgoznak a demokrácia tanácsrendszerré alakításán, s ezt úgy adják el a lenézett szavazóknak, hogy az úgynevezett szociális piacgazdaság, a szociális jogállam szlogenjét ökológiai komponenssel dúsítják fel. Az ökológia mint olyan a szemünk előtt kap felsőbbrendűséget minden más szakpolitikai terület felett. Zajlik az olyan struktúrák létrehozása, amelyekben a döntéshozatali folyamatok a demokratikusan nem legitimált ökológiai tanácsadó testületektől erednek. A Brüsszel által leuralt európai államokban lassanként a „környezetvédelmi minisztérium szuperminisztérium, legfelsőbb hatóság, *supremum* lesz, amely saját hatáskörén kívül is jogosult jogsza-

bályokat kezdeményezni, és a pénzügyminisztériumhoz hasonlóan joga lesz megfellebbezhetetlen módon kifogást emelni minden jogalkotói kezdeményezés ellen.”¹

Az ilyen nagyotmondó kijelentéseknél súlyosabban esik latba a volt elnöki személyeskedése. Például már a 9. oldalon nekimegy az Alkotmánytanács elnökének, Jean-Louis Debrének, aki úgymond „mindig is rendíthetetlen gyűlölettel viseltetett irántam, irracionális, mégis gyakran jelentkező féltékenységtől vezérelve”. Nocsak! Lehet, hogy a népszerűsítő könyveiket másokkal megírató futball- és médiasztárokhhoz hasonlóan a volt elnök is az ember rövid politikai emlékezetére és kellő információhiányára alapoz, amikor ilyen rövidre zárt kijelentésekkel intéz el másokat, ráadásul a saját politikai családjából. Ezek után érdemes megnézni, hogy mit ír róla Debré úr maga, és milyen ellenféllel húz ujjat az emlékei közt tetszőlegesen válogató, „igazságosztó” elnök.

Jean-Louis Debré a *Tu le raconteras plus tard [Majd elmondod később]*² című olvasmányos memoárjában, ahol évekre, hónapokra és napokra lebontva értelmezi a politikai események történéseit, külön fejezetet szentel neki a *Nicolas Sarkozy, avagy az ötéves elnöki ciklus problémája* címmel. (Természetesen Jacques Chirac 2002 és 2007 közötti, második elnöki ciklusára gondol.) Miközben felsorolja Sarkozy vitathatatlan érdemeit, arra is emlékeztet, hogy a mindenáron érvényesülésre törő politikus a volt mentorát, Chirac pártvezért faképnél hagyva az 1995-ös elnöki választások során, annak pártbéli vetélytársa, Édouard Balladur mellé állt, majd vele együtt vesztett, míg Debré hű maradt Chirachoz, akárcsak a kiváló alkotmányt szövegező belügyminiszter édesapja, Michel Debré Charles de Gaulle elnök-tábornok mellett. Nos, ez a Debré–Sarkozy-ellenszenv alapja, a többi a volt elnök bosszús kódosítása.

Az elmondottak ellenére a Sarkozy-memoárban sorjáznak a felszíni politikai és a kulisszák mögötti eseménytörténetek, ezért a francia és a világpolitika iránt érdeklődő nem marad hoppon, azaz élmény nélkül. A második kötet fordítása bizonyára folyamatban van, ezért meg kell adni a szerzőnek, hogy – evés közben jön meg az étvágy – feljavulhat a megformálás módja. (Erre szükség is lesz, mert a kudarcokról és a választási vereségről kénytelen beszámolni.)

¹ Mai 2022, 91.

² Debré 2017.

Ha már a mocsárbirkózásig fajuló ellentéteket említi, érdemes Sarkozy memoárját összehasonlítani Jean-Louis Debré közel azonos időszakot felölelő két emlékiratával. Nyomban szembeötlik a megformálás igényessége és az írói talentum. A szerző által megjelenített politikai élet egyéni hangnemmel és szókimondással értelmezve olyan látványt nyújt, amely még a szegleteiben sem szokványos. És nem is nehézkes. A *Tu le raconteras plus tard* egyébként Jacques Chirac elnöki éveinek krónikája, amelyben gyakran felbukkan a besózott kormánytag és az elnökségre törő Sarkozy is. (Igaz, úgy kerül bele, mint Pilátus a krédóba. Például a könyv 271. oldalán így ír a kormánytag Sarkozy amerikai kiruccanásáról: „Az Élysée 2006 őszén, az Egyesült Államok-beli utazáson történetekre csak fáradtan reagált. Ezért úgy döntöttem, hogy határozottan lépek fel vele szemben. Nem engedhettem meg, hogy egy miniszter külföldön tartózkodva bírálja országa politikáját. Mi több, számomra a méltóság teljes hiányát jelentette az a tény: kész volt bármire, csak hogy legyen egy közös fotója az Egyesült Államok elnökével.”³ Szóval Debré krónikájában megtaláljuk a kellő írói megformálást, illetve a napi eseményeket átfogó tekintetnek, az ítélőképességnek mindazt az élességét, amely korábbi, több mint 150 000 példányban eladott *Ce que je ne pouvais pas dire* [Amit nem mondhattam el] című memoárját⁴ is jellemezte. És amely jobbnak bizonyul a *Viharos idők*-nél.)

Jean-Louis Debré egyébként nem akárki: 1995 és 1997 között belügyminiszter, majd 2002-ig a Chirac elnököt támogató RPR párt⁵ parlamenti frakciójának volt az elnöke. 2002-től 2007-ig a Nemzetgyűlés, azt követően 2016-ig az Alkotmánybíróság szerepét betöltő Francia Államtanács elnöke. Funkcióinak gyakorlása során jól megfigyelte azokat a szereplőket, akik Alain Juppétól kezdve Nicolas Sarkozyig vagy Dominique de Villepinig az elnöki mandátumra törtek, gyilkos küzdelemben állva egymással. A parlamenti élet épületesen bemutatott jelenetein keresztül, Sarkozyvel ellentétben önelégültségtől mentes képet fest saját politikai családjáról, annak hiányosságairól és túlzásairól. A *Tu le raconteras plus tard* a leköszönő Chirac kérése volt tőle. És Debré, a politikai és más árulásoktól

³ Uo. 271. (Saját fordítás.)

⁴ Debré 2016.

⁵ A Tömörülés a Köztársaságért (RPR) Jacques Chirac által alapított jobboldali politikai párt, amely 1976 és 2002 között létezett, és François Mitterrand kormányának legerősebb ellenzéke volt.

hangos nyugati demokráciában kivételes módon, több mint tíz évet várt e könyve publikációjával.⁶

A hét regényével együtt mintegy harminc kötetet jegyző szerzőnél hosszabban időztem el, mert emlékiratának a Sarkozyéval történő összehasonlításakor felszínre kerülnek ez utóbbi hiányosságai. A továbbiakban egy Sarkozy-portrét vázolok fel, hogy az olvasó ezt hasonlíthassa össze azzal, amit a volt elnök válogatott visszaemlékezésében talál. A róla szóló magyar irodalom a származása miatt is meglehetősen gazdag. Fordítottak tőle már könyveket,⁷ de azok az elnökségét megelőző éveiről, terveiről adnak számot. A *Vallomások* címűben például bevallja, hogy a jaltai döntés után Magyarországról érkező apja révén az első, a szaloniki zsidó családból származó anyai nagyapa ágán pedig második generációs bevándorlók sarja, és ez a tény szerepet játszott politikussá válásában. E könyvében elnöki terveiről és több politikusi szerepkörben végzett fontosabb tetteiről ad számot. A *Szenvedélyeim* című kötetének legfontosabb mondata: „Én lettem az Ötödik Köztársaság hatodik elnöke. Ötvenkét éves voltam, és öt év állt előttem a cselekvésre.” Ez a memoár az egymáshoz lazán kapcsolódó történeteken keresztül követi nyomon Sarkozy útját egy, a karrierjét meghatározó nizzai politikai gyűléstől az elnökké avatásáig, lerántva a leplet a francia jobboldal belügyeiről, a politikai erőviszonyok alakulásáról és egy rendkívül tudatosan épülő politikusi karrier hétköznapijairól. Olvashatóak róla méltó életrajzi könyvek, de ezek is az elnöksége előtti időszakát tárgyalják vagy a győzelem mámorában születtek.⁸

A *Viharos időkben* a szerző olyan eseményeket is felelevenít, amelyekről már az élemedettebb korú magyar olvasó is tud, és annak idején elismeréssel adózhatott neki. A bátorsága mellett tapasztalhatta kivételes intellektusát, hiszen két kormányban is több szerepkört töltött be sikerrel: költségvetési és kommunikációs miniszter, illetve kormánybiztos Édouard Balladur, majd államminiszteri rangban gazdasági, pénzügy- és ipari miniszter, később belügyminiszter Jacques Chirac kormányában. Külön érdeme, hogy sem ekkor, sem államfőként nem habozott népszerűtlen

6 A szerzővel megegyeztem, majd a magyar igazságügyi minisztertől ígéretet kaptam, hogy a Debré-könyv lefordítása után meghívja az illusztris szerzőt Budapestre, de kellő ismeretség hiányában nem találtam kiadót a fordításra. A politikai emlékirat pedig olyan, mint a kitöltött bor: lassan erejét veszti.

7 Sarkozy 2006, 2021.

8 Koncz 2007; illetve a legjobb francia nyelvű: Ney 2007.

intézkedéseket hozni, tabukat megdönteni. Az érem másik oldala viszont, hogy államfőként is gyakran mondta ki brutálisan, amit gondolt, és amit gondolunk, azt – ugye – nem jó mindig kimondani. Különösen nem a politikában és a nőügyekben. Stílusa sokkoló, reakciói gyakran kellemetlenek, vulgárisak. Lealacsonyította az elnöki szerepkört, amelyet elődei (de Gaulle tábornok, Georges Pompidou) igen magas szinten műveltek. A miniszterelnöki funkciót is gyakorolhatta, megalázva a tehetséges, és kiegyensúlyozóan viselkedő François Fillon miniszterelnököt. A pártársai és szavazói számára derült égből jött a villámcsapás: Bernard Kouchner militáns újbaldali politikust – aki korábban a baloldali Michel Rocard és Lionel Jospin kormányaiban vénülgetett – tette meg külügyminiszternek. Értjük persze, hogy a baloldali világi médiaklérusnak tetszelgett ezzel, de mégis: ez olyan értelmes gesztus volt, mint ha a második Orbán-kormány Kuncze Gábort bízta volna meg Wass Albert hamvainak hazahozatalával és ünnepélyes újratemetésének megszervezésével. De a nagyszívű prókátor más baloldaliakat is helyzetbe hozott. Aztán meghívott olyan hölgyeket is a kormányába, akikről a vak is látta, hogy alkalmatlanok, mint például Rama Yade vagy Rachida Dati. Ők az afrikai hátterük miatt feszítettek ott, és később nyilatkozataikban sértegették a hagyományos Franciaországot. Az, ahogyan az ügyeket vitte, végül meggyengítette a pártját, amely azóta – igaz, más okokból is – folyamatosan zsugorodik.

Sarkozy minden tette mellé médiaeseményt varázsolt. És az történt, ami ilyenkor szokott: a pozitívnak tetsző mennyiségi felhalmozódás negatív minőségi ugrásokba fordult át. S mivel az elnöki mandátum megszerzése után a felesége is elhagyta, aktivitása csak tovább nőtt. A Cécilia-ügyre nem sok szót fecsérrel *Viharos idők*, pedig az vihar volt a javából. A más kezéről lecsapott hölgygel sajnos úgy járt, mint a falusi legény a hajdani csöszbálban: „kapott ő is, de adtak neki is”.

Ha spártai egyszerűséggel kell fogalmazni, akkor az elnök két jellemzőjét emelném ki: a bátorságát, illetve arcátlan pimaszságát. A bátorság gyakorlati tettekben is megnyilvánult: polgármesterként az életét veszélyeztette, amikor az iskolás gyerekek érdekében az őket túsul ejtő felfegyverzett férfival beszélt négyszemközt. Kapkodva, hebehurgyán sok reformba kezdett, és a reformmánia – mint tudjuk – balliberális vonás. Hozzápiszkált az öröklési joghoz, megszavaztatta az adópajzsot, bevezette a túlóra adómentességét, és mentességet adott bizonyos lakástípus vásárlásakor felvett hitelek kamataira. Tehát a sarkozyzmus lényege:

gyorsaság, vakmerőség, újtószellem, ideges kapkodás, és gyakran maga a meggondolatlanság.

Már az elnöksége első hónapjaiban olyan gesztusokat tett, hogy ráragadt a „gazdagok elnöke” címke. Ez a jelző Franciaországban a legnagyobb sértés: hamar odalett a kampány során szerzett népszerűségi tőke. (Talán így ált hozzá: öt évig a birtokon belül vagyok, a végén meg kivágom magam egy parasztvakító kampánnyal.) Izgága fellépésével, gátlástalan vehemenciájával, ellenségkereső magatartásával végül azt érte el, hogy nem a meglévő érdemei, hanem a stílusa alapján ítélték meg.

Elnökségének csúcsteljesítménye az orosz–grúz háború befagyasztása 2008 augusztusában, és ugyanazon év pénzügyi válságának a francia kezelése. Viszont eredményeivel és érdemeivel szünet nélkül dicsekedett és ágált. Vele lépett szintet ama újszerű atlanti jelenség, hogy a politikai cselekvésben több a kommunikáció, mint a tényleges tett. Voltak elismerésre méltó reformjai, például az egyetemi oktatásban és a tömegközlekedésben, de mások – így a nyugdíj- és a területi reform – akkora ellenállást és felháborodást váltottak ki, hogy pártja elveszítette az önkormányzati választást, és a szenátus (az ötödik köztársaságban először) a baloldal kezébe került.

Sarkozy nagy hatásúnak szánt beszédei is rendre sokkolónak bizonyultak. A dakari beszédében vérig sértette az afrikaiakat, a vatikániban a köztársasági laikusokat, a grenoble-i beszéde után pedig a balliberális média ösztüzet zúdított, mert azt a helyes mondatot ejtette ki a száján: a jövőben megfosztják állampolgárságuktól a rendőrökre támadó, külföldi származású bűnözőket. Egyébként úgy fogalmazott, hogy helyre kell hozni az ötvenévnyi elhibázott bevándorlási politika súlyos következményeit, és világossá kell tenni, hogy a francia állampolgárságot ki kell érdemelni; aki pedig nem méltó rá, annak fel is út, le is út. (Ismét kiderült: jobb kevés szóval határozottan cselekedni, mint nagyhangú bejelentéseket tenni, amelyek végrehajtását a médiának titulált negyedik hatalmi ág, az NGO-kal, az ötödik hatalmi ággal karöltve megakadályozza.) Különösen visszatetsző volt, hogy Kadhafit, aki az Élysée-palota kertjében verette fel a pompázatos sátrát, nagy pompával fogadta. A Mediterrán Unió gondolatával fölöslegesen borzolta az Európai Unió „élcsapatának” idegeit; Kína, Japán és Szaúd-Arábia vezetőit azzal sértette meg, hogy forgószélként átrohant rajtuk.

2012-es választási vereségét nem a baloldal megerősödésének, sem a jobboldali ellenlábásainak, hanem választói kiábrándulásának köszön-

hette, akik másodsorra már átláttak az ígéretei szitáján, illetve – amiről keveset beszélnek – két korporáció ellenszenvének. A bírói kamaráról és a médiáról van szó. Már belügyminiszterként bírálta – és joggal – a bírói kamarát, hogy kesztyűs kézzel bánik a bűnözőkkel. Elnökként továbbment, és nyilatkozataiban meg is alázta őket. Igen ám, de a bíróság megreformálását nem tudta végbevinni, a begyében levő nyomozó bírókat képtelen volt elmozdítani. Szokásához híven a médiavisszhangos, és nem a hatékony megoldásokat részesítette előnyben. Ahogy visszaminősült állampolgárrá, nyomban a jogi eljárások keresztútjába került. Egyszer ezért, máskor azért idézték be, előzetesben is tartották, amelynek célja a nyilvános megalázás. 2021 júniusában hat hónap letöltendő és hat hónap felfüggesztett börtönbüntetést mértek rá a 2012-es elnökválasztási kampányának törvénytelen finanszírozására hivatkozva.

Ami a médiát illeti, arra senki sem fordított akkora figyelmet, mint ő. Alain Duhamel, a francia média népszerű korelnöke, aki Mitterrand-tól kezdődően bejáratos volt minden elnökhöz, valamire való politikushoz, közéleti személyhez, ezt írta róla: „Testközelből figyelhettem meg a 80-as évek végétől Nicolas Sarkozy felemelkedését a médiában. Ez korántsem volt véletlen. Nicolas Sarkozy kezdetben a rátermettségével, kivételes professzionalizmusával és mindenkori elérhetőségével hódította meg a sajtót. Nem ismerek olyan francia politikust, aki tekintet nélkül a politikai érzékenységére vagy a nemzedéki mivoltára ennyire aprólékosan készítette elő a vele készült interjúit, médiafellépéseit.”⁹ Az elnöki éveiben kevélységével és faragatlan beszólásaival ezt a tőkét is elherdálta. A végén már griffmadárként üldözte a média, le-lecsapva bárdolatlan megnyilvánulásaira.¹⁰

Végezetül szóvá kell tenni Sarkozy egyik alapvető döntését, és érdemes ellenőrizni, hogy ezt miként indokolja visszaemlékezésében. A franciák 2005 májusában elutasították az Európai Unió alkotmányát. A népszavazáson 54,87 százalékos volt a nem szavazatok aránya. (Rövid időn belül a holland szavazópolgárok is nemet mondtak az EU alkotmányára.)

9 Duhamel 2014, 212–213. (Saját fordítás.)

10 Az újságírókkal való kapcsolatában az elhíresült 2008. januári sajtókonferencia hozott egyértelmű fordulatot, amikor a Carla Bruni énekesnővel közös egyiptomi fényképe kapcsán a házassági kilátásairól kérdezték. Válaszában többek közt azt mondta, hogy „Carla, az már komoly.” Billogként viseli egy, a világhálót bejáró hangfelvétel következményét is. „Dögölj meg, nyomorult barom!” – válaszolta dühösen a kéznyújtását visszautasító alaknak a híres, minden év február végén, március elején megtartott mezőgazdasági kiállítások egyikén.

Jacques Chirac államfő kezdeményezte a népszavazást, holott lehetőség volt a parlamenti ratifikálásra. Sarkozy, a kormányzó Népi Mozgalom Uniójának (UMP) elnöke másnap már gyors és mélyreható változásokra szólított fel. Párthíveihez intézett beszédében – ezt a magatartását ítélte el Jean-Louis Debré – kijelentette: a szavazás megmutatta, hogy „nagysebességű fordulatra” van szükség Chirac elnök politikájában. Elnökként aztán elérte, hogy a szavazásra ismét sor kerüljön, de csak a képviselőházban és a szenátusban. Míg az angol szekuláris papság (politikusok, média, bírói kar, egyetemi világ stb.) végül lenyelte a békát és elfogadta a brexitet, addig a francia népszavazást Sarkozy és tetteistársai elsinkófálták.

Morálisan csak úgy volna értelme megközelíteni a népszuverenitás eme egyértelmű lábbal tiprását, ha Sarkozy vallaná a szuverenisták értékrendjét (nemzet, lojalitás, adott szó, szentség stb.), de ő láthatóan az egyéni érvényesülés útját járó, abban igazolást szerző globalista lélek. A kérdés nyitott: kié az utolsó szó az úgynevezett demokráciában: a népszavazásé, a választott képviselőké, vagy a csúrt-csavart „értékeit” hangoztató, a közvéleményt ahhoz igazító szekuláris papságé, akik folyamatos „reformjaikkal” átprogramozzák a többség életvitelének normát? A személyes sikerek lajstroma, az adok-kapok, érdemeink, ellenfeleink számbavétele – amelyel a szerző elszórakoztat – csak tablószínesítő elemek. A lényeg a lényeg: a szavakon túl alig volt köze a jobboldalisághoz, e szó nemes, nem franciás értelmében.

Nicolas Sarkozy: *Viharos idők*. Budapest, Századvég, 2022.

Irodalom

Debré, Jean-Louis 2016: *Ce que je ne pouvais pas dire*. Paris, Éditions Robert Laffont.

Debré, Jean-Louis 2017: *Tu le raconteras plus tard*. Paris, Éditions Robert Laffont, S.A.S.

Duhamel, Alain 2014: *Une histoire personnelle de la Ve République*. Paris, Plon.

Koncz, Attila 2007: *Miért Sarkozy?* Budapest, Korona Kiadó.

Mai, Klaus-Rüdiger 2022: *A jövőt mi alakítjuk!* Budapest, MCC Press.

Ney, Catherine 2007: *Un pouvoir nommé désire*. Paris, Grasset.

Sarkozy, Nicolas 2006: *Vallomások*. Budapest, Századvég.

Sarkozy, Nicolas 2021: *Szenvedélyeim*. Budapest, Antall József Tudásközpont.